

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ Γ. ΜΑΝΔΗΛΑΡΑ, δ.Φ.
Βοηθοῦ τῆς Γ' ἑδρας
τῆς Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Φιλολογίας

ΕΠΙ ΤΗΣ ΦΩΝΗΤΙΚΗΣ ΤΩΝ ΠΑΠΥΡΩΝ

Εἶναι παραδεκτὸν σήμερον ὅτι οἱ Ἑλληνικοὶ πάπυροι ἐγράφησαν εἰς γλῶσσαν, ἥ ὁποία ἀντικατοπτρίζει ἐν πολλοῖς τὴν λαλουμένην τῆς περιόδου τῶν Ἑλληνιστικῶν χρόνων. Ἡ γλῶσσα αὕτη παρουσιάζει ἰδιάζουσαν μορφήν, δύναται δὲ νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς «μὴ φιλολογικὴ Κοινή». Ἡ ἔρευνα ἐπὶ τῆς φωνητικῆς ἀξίας τῶν φθόγγων, οἱ ὅποιοι τὴν ἀπαρτίζουν, ἄγει εἰς συμπεράσματα, τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ λαμβάνωνται ὑπ' ὄψιν μὲ ἐπιφυλακτικότητα. Ἀκόμη καὶ ἂν τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐρεύνης αὐτῆς ἐπαληθεύωνται ἀπὸ τὴν γλῶσσαν τῶν ἐπιγραφῶν καὶ τὰς πληροφορίας τῶν ἀρχαίων Γραμματικῶν, ὁ τυχὸν προσδιορισμὸς τῆς φωνητικῆς ἀξίας τῶν φθόγγων παραμένει δοκιμαστικὸς διὰ τοὺς λόγους, οἱ ὅποιοι ἐκτίθενται περαιτέρω.

Ἡ προσπάθεια ἐνταῦθα σύγκειται εἰς ἔκθεσιν τῶν τεκμηρίων, τὰ ὁποῖα μᾶς παρέχουν τὴν δυνατότητα νὰ ἴδωμεν τὰς φωνητικὰς ἀλλαγὰς εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν παπυρικῶν κειμένων, νὰ διαμορφώσωμεν εἰκόνα τινὰ τῆς σχέσεως αὐτῶν πρὸς τὰς φωνητικὰς ἐξελίξεις εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα κατὰ τὴν αὐτὴν χρονικὴν περίοδον καὶ νὰ διαπιστώσωμεν εἰς ποῖον βαθμὸν αἱ ἐξελίξεις αὗται ἔφθασαν μέχρι τῆς Νεοελληνικῆς λαλουμένης καὶ τῶν διαλέκτων. Τὰ φωνητικὰ φαινόμενα, τὰ ὁποῖα ἐντάσσονται κατὰ τινὰ τρόπον εἰς τὸ διάγραμμα τοῦτο, δεόν νὰ ἐκλαμβάνωνται ὡς ἀποτελέσματα τῆς ἐξελίξεως τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης· ὅ,τι ἐξ ἄλλου ἀποκλίνει τῆς γραμμῆς αὐτῆς, ἀποδεικνύει τὴν ὑπαρξίν ἐπιδράσεων ξένων πρὸς τὸν χαρακτήρα τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης.

Τὰ θέματα, τὰ ὁποῖα ἐξετάζονται ἀκολουθῶς, συνδέονται ἁμέσως ἢ ἐμμέσως μὲ τὴν φωνητικὴν τῆς γλώσσης τῶν παπύρων, κρίνεται δὲ σκόπιμον νὰ σημειωθοῦν τὰ γενικὰ χαρακτηριστικὰ τῆς φωνητικῆς αὐτῆς, χωρὶς ὅμως νὰ γίνεται λεπτομερειακὴ τεκμηρίωσις τῶν δεδομένων¹.

1. Ἀναφορικῶς πρὸς τὴν φωνητικὴν τῶν παπύρων ὁ ἀναγνώστης δύναται νὰ συμβουλευθῇ τὰ ἐξῆς ἔργα: (α) E. M a y s e r - H. S m o l l, Grammatik der griechischen Pa-

Ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα εἰς τὸ στόμα τῶν ξένων τοῦ Ἑλληνιστικοῦ κόσμου ἦτο φυσικὸν νὰ μὴ διατηρήσῃ τὴν παλαιὰν ποικιλίαν τῶν φθόγγων, ἀλλ' ἀντιθέτως νὰ ἐπηρεασθῇ ἀπὸ τὸν γενικὸν γλωσσικὸν νόμον τῆς ἥσσανος προσπαθείας καὶ τῆς ἀπλοποιήσεως. Τοῦτο ἐπέδρασε σημαντικῶς εἰς τὰς φωνητικὰς μεταβολάς. Ἐξ ἄλλου οἱ Ἕλληνες, οἱ ὅποιοι μετέβησαν εἰς τὴν Αἴγυπτον, τὴν κυριωτέραν πηγὴν προελεύσεως τῶν παπυρικῶν κειμένων, πρὸς ἀναζήτησιν πλούτου ἢ ἔνεκα στρατιωτικῶν ὑποχρεώσεων, δὲν διεκρίνοντο διὰ τὴν ὑψηλὴν τῶν παιδείαν¹. Ἦτο ὥς ἐκ τούτου φυσικὸν εἰς τὰ γραπτὰ τῶν — ἐφήμερα ἔγγραφα — νὰ ἀντικατοπτρίζεται ἡ λαλουμένη γλῶσσα. Ἐκ τῶν ὀρθογραφικῶν σφαλμάτων καὶ τῶν ἀποκλίσεων ἀπὸ τῶν γραμματικῶν κανόνων προκύπτουν ἐνδιαφέροντα συμπεράσματα ἀναφορικῶς πρὸς τὴν ἐξέλιξιν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης. Εἰς τὴν ἰδιάζουσαν ὀρθογραφίαν τῶν παπύρων εἶναι δυνατόν νὰ ἀνιχνεύσωμεν τὰς φωνητικὰς ἀλλαγάς, τὰς ὁποίας ὑπέστη ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα, πρὸς τούτοις δὲ νὰ λάβωμεν ἰδέαν τινὰ ὥς πρὸς τὴν προφορὰν τῆς Ἑλληνικῆς κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους, ὅπερ ὁπωσδήποτε ἀποκρύπτει ἡ ὀρθογράφησις τῶν συγχρόνων φιλολογικῶν κειμένων.

Οἱ ποικίλης προελεύσεως Ἕλληνες, οἱ ὅποιοι κατέφκησαν εἰς τὴν Αἴγυπτον κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ γ' αἰ. π.Χ., εἰς περίοδον δηλαδὴ κατὰ τὴν ὁποίαν αἱ φωνητικαὶ ἐξελίξεις τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης γίνονται ἐμφανεῖς, ἐχρησιμοποιοῦν κοινὸν γλωσσικὸν ἰδίωμα, τὴν γνωστὴν μὲ τὴν ὀνομασίαν «Κοινή» γλῶσσαν. Τὰ γενικὰ χαρακτηριστικὰ τῆς «Κοινῆς» δεικνύουν ὅτι βάσις αὐτῆς ὑπῆρξεν ἡ ἀττικὴ διάλεκτος· ἐπιδράσεις πρὸς τούτοις ἐκ τῆς ἰωνικῆς διαλέκτου εἶναι καταφανεῖς. Δὲν πρέπει νὰ ἀρνηθῇ κανεὶς τὴν παρουσίαν καὶ ἄλλων διαλέκτων, ὁπωσδήποτε ὅμως ὁ ρόλος τὸν ὁποῖον διεδραμάτισαν εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῆς «Κοινῆς» εἶναι μικρός. Ἐάν τώρα περιορίσωμεν τὸ θέμα εἰς τὴν φωνητικὴν, θὰ ἴδωμεν ὅτι ἡ ἐπίδρασις τῆς ἀττικῆς καὶ τῆς ἰωνικῆς εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῶν διφθόγγων εἶναι ἰσχυρά. Ἐξ ἄλλου δὲ ἡ τροπὴ τῶν διφθόγγων εἰς μονοφθόγγους παρουσιάζει παράλληλον γραμμὴν εἰς τὰς διαλέκτους τῆς Βοιωτίας καὶ Θεσσαλίας. Τὰ σύμφωνα ὑφίστανται ἐξέλιξιν παρομοίαν τῆς τῶν δωρικῶν διαλέκτων. Εἶναι δυνατόν νὰ

pyri aus der Ptolemäerzeit, Berlin 1970, ἐν σχέσει πρὸς τὴν φωνητικὴν τῶν Πτολεμαϊκῶν παπύρων καὶ (β) S. K a p s o m e n a k i s, Voruntersuchungen zu einer Grammatik der Papyri der nachchristlichen Zeit, München 1938, ἐν σχέσει πρὸς τὴν φωνητικὴν τῶν παπύρων τῆς Χριστιανικῆς περιόδου. Βλ. ἐπίσης Σ. Κ α ψ ω μ έ ν ο υ, Ἐρευναι εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν Ἑλληνικῶν παπύρων, Θεσσαλονίκη 1957.

1. Καίτοι τοιαύτη εἶναι ἡ γενικὴ εἰκὼν, δὲν πρέπει νὰ ἀρνηθῇ κανεὶς τὰς περιπτώσεις παιδείας ἐν Αἴγυπτο. Ἡ κατάστασις ὁμοιάζει κατὰ πολλὰ μὲ τὴν σημερινὴν θέσιν τῶν ἀποδύμων Ἑλλήνων ἀναφορικῶς πρὸς τὰ γράμματα. Διὰ τὴν παιδείαν ἐν γένει ἐν Αἴγυπτο βλ. Μ ω χ ά μ ε τ - Χ ά μ ν τ ι Ἰ μ π ρ α χ ή μ, Ἡ Ἑλληνορωμαϊκὴ παιδεία ἐν Αἴγυπτο (διατριβὴ ἐπὶ διδακτορίᾳ), Ἀθῆναι 1972.

δεχθῶμεν ὅτι αἱ διάλεκτοι αὐταὶ ἐνέχουν τάσεις, αἱ ὁποῖαι ἐμφανίζονται ἀνεξαρτήτως εἰς τὴν «Κοινήν», κατὰ συνέπειαν νὰ ἀποκλείσωμεν τὴν ἄμεσον αὐτῶν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς «Κοινῆς». Εἶναι ἀξιοσημείωτον τὸ ὅτι οἱ πάπυροι παρουσιάζουν τὰς ἀλλαγὰς αὐτὰς ἐνωρίτερα ἢ αἱ ἐπιγραφαὶ τῆς κυρίως Ἑλλάδος. Τοῦτο ἐξηγεῖται ἐκ τοῦ ὅτι οἱ γραφεῖς τῶν παπύρων γράφοντες περὶ τῶν ἰδιωτικῶν τῶν ὑποθέσεων ἐντὸς περιορισμένου κύκλου ἀναγνωστῶν ἦσαν ἐλεύθεροι νὰ χρησιμοποιήσουν πρόσφορον εἰς αὐτοὺς γλῶσσαν. Ἐκ τούτου βλέπομεν ὅτι τὰ γραπτά τῶν προδίδουν τὴν ἀτομικὴν τῶν μόρφωσιν, ἀνάλογα πρὸς τὴν ὁποίαν εἶναι καὶ τὰ ποικίλα ὀρθογραφικὰ σφάλματα. Ἀντιθέτως οἱ γραφεῖς τῶν ἐπιγραφῶν ἦσαν κατὰ τινα τρόπον ὑποχρεωμένοι νὰ ἀκολουθήσουν συντηρητικὴν πῶς μορφήν γλώσσης καὶ παραδοσιακὴν ὀρθογραφίαν.

Αἱ κύριαι φωνητικαὶ μεταβολαὶ βάσει τῶν ὁποίων διαμορφώνεται ἡ φωνητικὴ τῶν παπύρων ἔχουν ὡς ἑξῆς (παρτιθέται τὸ πρῶτον καὶ τελευταῖον παράδειγμα ἀπὸ χρονολογικῆς ἀπόψεως) :

1) Μεταβολαὶ εἰς τοὺς φωνηεντικούς φθόγγους.

- α > ε :** γ' αἰ. π.Χ. - ζ' αἰ. μ.Χ., π.χ. *τετεγμένος* P.Rev. 41,13 (258 π.Χ.), *ἐμαρτολὲ* (= *ἀμαρτωλαί*) P.Oxy. 1874,13 (ζ' αἰ. μ.Χ.).
- ε > α :** β' αἰ. π.Χ. - ζ' αἰ. μ.Χ., π.χ. *ἀπάναγκον* P.Leid. C. σελ. 21,10 (162 π.Χ.), *μαγαρικου* (= *μεγ-*) P.Oxy. 1851,2 (ζ' - ζ' αἰ. μ.Χ.).
- α > ο :** γ' αἰ. π.Χ. - ζ' αἰ. μ.Χ., π.χ. *ἄλλοι* (= *ἄλλοι*) P.Petrie ii 45(3),20 (246 π.Χ.), *ὀμφοκερᾶς* (= *ὀμφακηρᾶ*) P.Oxy. 1924,6 καὶ 12 (ε' ἢ ζ' αἰ. μ.Χ.).
- ο > α :** γ' αἰ. π.Χ. - ε' αἰ. μ.Χ., π.χ. *ἐναντίαν* (= *-ον*), P.Cairo Zen. 59639,9 (γ' αἰ. π.Χ.), *πρασαρρεῦ* (= *προσ-*) P.Giss. 54,18 (δ' - ε' αἰ. μ.Χ.).
- ε > η :** γ' αἰ. π.Χ. - ζ' αἰ. μ.Χ., π.χ. *δησωτηρίω* P.S.I. 532,14 (γ' αἰ. π.Χ.), *δυνάμηθα* P.S.I. 831,27 (ε' ἢ ζ' αἰ. μ.Χ.).
- η > ε :** γ' αἰ. π.Χ. - ζ' αἰ. μ.Χ., π.χ. *δῆ* (= *δὲ*) P.Rev. 48,9 (258 π.Χ.), *ἐ* (= *ῆ*) P.S.I. 839,6 (ζ' αἰ. μ.Χ.).
- ε > ι :** γ' αἰ. π.Χ. - ε' αἰ. μ.Χ., π.χ. *δὶ* (= *δὲ*) P.Hal. 1,288 (γ' αἰ. π.Χ.), *εἶχε* (= *εἶχε*) B.G.U. 1035,13 (ε' αἰ. μ.Χ.). πρβλ. *ἰρῶμαι* (= *αἰρῶμαι*) P.Grenf. i 57,9 (561 μ.Χ.), *ἐνθα* αἰ = [e].
- ι > ε :** γ' αἰ. π.Χ. - ζ' αἰ. μ.Χ., π.χ. *εἰσὲν* (= *εἰσὶν*) P.Grad. 10(a),11 (215 π.Χ.), *ἐνα* (= *ῖνα*) P.Oxy. 1874,13 καὶ 14 (ζ' αἰ. μ.Χ.).
- η > ι :** γ' αἰ. π.Χ. - ζ' αἰ. μ.Χ., π.χ. *ὀφιλίματος* (= *ὀφειλήματος*) SB 7451,72 (γ' αἰ. π.Χ.), *ἀλλήλους* B.G.U. 103,4 (ζ' - ζ' αἰ. μ.Χ.).
- ι > η :** γ' αἰ. π.Χ. - ε' αἰ. μ.Χ., π.χ. *Θῆβις* U.P.Z. 149,21 (τέλη γ' αἰ. π.Χ.), *δηγαγραφῆς* P.Merton 95,2 (ε' αἰ. μ.Χ.).
- η > υ :** γ' αἰ. π.Χ. - ε' αἰ. μ.Χ., π.χ. *ἐρύμων* P.Petrie ii 7,5 (249 π.Χ.), *πρημυκρίων* (= *πριμυκρίων*) P.Merton 95,2 (ε' αἰ. μ.Χ.).

- $v > \eta$: γ' αἰ. π.Χ. - ζ' αἰ. μ.Χ., π.χ. *ἡ ὕ' πῆγεν* P.Petrie ii 45(1), 22 (γ' αἰ. π.Χ.), *θη' ὕ' ρουρῶ* P.Princ. 87, 17 (612 μ.Χ.).
- $\iota > \upsilon$: γ' αἰ. π.Χ. - ζ' αἰ. μ.Χ., π.χ. *ἤμυσσ* P.Petrie i 16(2), 9 (230 π.Χ.), *κατα-ξυοῦσα* P.Oxy. 1872, 2 (ε' ἢ ζ' αἰ. μ.Χ.).
- $v > \iota$: γ' αἰ. π.Χ. - ζ' αἰ. μ.Χ., π.χ. *ἀλικά* (= *άλυκά*) P.Petrie ii 4(11), 3 (255 π.Χ.), *κιμνός* (= *γυννός*) P.Ross. - Georg. iv (σελ. 100), 7 (619 - 629 μ.Χ.).
- $o > \epsilon$: β' αἰ. π.Χ. - δ' αἰ. μ.Χ., π.χ. *ἐριγάνον* P.Tebt. 112 (introd.), 16 (112 π.Χ.), *εὐθυμέτεροι* (= *-ότεροι*) P.Oxy. 1682, 10 (δ' αἰ. μ.Χ.).
- $\epsilon > o$: γ' αἰ. π.Χ. - δ' αἰ. μ.Χ., π.χ. *ᾠμοσσον* (= *-σεν*) P.S.I. 515, 8 (251 π.Χ.) *προσβυντέρον* P.Princ. 100, 11-2 (δ' αἰ. μ.Χ.).
- $o > \upsilon$: γ' αἰ. π.Χ. - α' αἰ. μ.Χ., π.χ. *βυρῶν* P.Col. Zen. 39, 4 (γ' αἰ. π.Χ.), *ὑπος* (= *δπως*) P.Ryl. 135, 14 (34 π.Χ.).
- $v > o$: γ' - β' αἰ. π.Χ., π.χ. *Ὀξόρουχα* P.Sorb. 24, 3 (251 π.Χ.), *ποκόφους* (= *-ύφους*) P.Tebt. 5, 170 (118 π.Χ.).
- $\omega > o$: γ' αἰ. π.Χ. - ζ' αἰ. μ.Χ., π.χ. *πολῆ' εἰ' μιεῖον* (= *πωλη-*) P.Petrie ii 13(15), 3-4 (258/3 π.Χ.), *ᾠμος* (= *ᾠμως*) P.Oxy. 1874, 13 (ζ' αἰ. μ.Χ.).
- $o > \omega$: γ. αἰ. π.Χ. - ζ' αἰ. μ.Χ., π.χ. *οἰκωνόμον* P.Rev. 50, 22 (258 π.Χ.), *δω-ξάζωμεν* (= *δο-*) P.Oxy. 1874, 16 (ζ' αἰ. μ.Χ.).

Αἱ τροπαὶ αὐταὶ τῶν φωνηεντικῶν φθόγγων περιορίζονται χρονικῶς ἐντὸς τῶν ὁρίων, τὰ ὅποια ἐπιτρέπουν τὰ προσιτὰ εἰς ἡμᾶς παπυρικά κείμενα νὰ προσδιορισθῶμεν. Τὰ αἷτια τῶν φθογγικῶν αὐτῶν μεταβολῶν εἶναι ποικίλα, ὥς ἐπὶ τὸ πολὺ ὁμῶς ἐξηγοῦνται διὰ τῆς ἀναλογίας, ἀφομοιώσεως, ἀνομοιώσεως καὶ παρετυμολογίας· ἐὰν δὲ αἱ μεταβολαὶ αὐταὶ δὲν ἐπαληθεύωνται εἰς ὅλας τὰς περιπτώσεις, δὲν δύνανται νὰ ληφθοῦν ὡς κριτήριον διὰ τὴν φωνητικὴν ἀξίαν τῶν φωνηεντικῶν φθόγγων. Τὰ παπυρικά κείμενα εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο παρέχουν τὴν δυνατότητα νὰ ἴδωμεν (α) τὴν ἀρχὴν τῶν φθογγικῶν μεταβολῶν, αἱ ὁποῖαι ἐπιβεβαιώνονται καὶ ἀπὸ τὴν νέαν Ἑλληνικὴν, καὶ (β) παράλληλα φαινόμενα πρὸς τὰ τῶν νεοελληνικῶν διαλέκτων.

2) Μεταβολαὶ ἐν αἷς ἐμπεριέχονται δίφθογγοι.

- $\alpha\iota > \alpha$: γ' - β' αἰ. π.Χ., π.χ. *κά* (= *καί*) P.Cairo Zen. 59355, 154 (243 π.Χ.), *γν-νᾱκας* W.O. 1147 (recto), 2 (β' αἰ. π.Χ.). Πρβλ. τοὺς τύπους *αἰεὶ* ἀντὶ *αἰεί*, *αἰετὸς* ἀντὶ *αἰετός*, *ἐλάη* ἀντὶ *ἐλαία* κτλ. τῆς ἀττικῆς - ἰωνικῆς διαλέκτου.
- $\alpha > \alpha\iota$: γ' - β' αἰ. π.Χ., π.χ. *λοιπᾶν* (= *λοιπὰ*) P.Cairo Zen. 59742, 7 (γ' αἰ. π.Χ.), *ἀδικοῦνται* (= *ἀδ-*) U.P.Z. 52, 9 (161 π.Χ.).
- $\alpha\iota > \epsilon$: β' αἰ. π.Χ. - ζ' αἰ. μ.Χ., π.χ. *ὁράτε* P.Par. 1, 386 (165 π.Χ.), *ἐ ἁμαρτίε* P.Oxy. 1874, 12 καὶ 13 (ζ' αἰ. μ.Χ.).
- $\epsilon > \alpha\iota$: γ' αἰ. π.Χ. - ε' αἰ. μ.Χ., π.χ. *τελέσεσθαι* (= *-σθε*) P.Tebt. 703, 255 (τέλη γ' αἰ. π.Χ.), *καιφαλεντής* P.Merton 95, 1 (ε' αἰ. μ.Χ.).

- ει>ε : γ' αἰ. π.Χ. - δ' αἰ. μ.Χ., π.χ. *θωρακεον* (= -κεῖον) P.Cairo Zen. 59445, 5-6 (περίπου 255 π.Χ.), *τέλεον* P.Oxy. 120,24 (δ' αἰ. μ.Χ.).
- ε>ει : γ' αἰ. π.Χ. - β' αἰ. μ.Χ., π.χ. *τὸν βασιλεία* P.Petrie ii 45(2),23 (περίπου 246 π.Χ.), *εἰορτῆς* P.Fay. 118,16 (110 μ.Χ.).
- ει>ηι : β' - α' αἰ. π.Χ., π.χ. *χείλη* P.Grenf. ii 23 (a ii), 6 (107 π.Χ.), *ἐπιστα- τηίας* P.Tebt. 121,2 (94 ἢ 61 π.Χ.).
- ηι>ει : γ' - β' αἰ. π.Χ., π.χ. *ἄφειρημένων* P.Petrie ii 8 (1 b), 9 (259 π.Χ.), *ἐπιστάτει* (= ἐπιστάτη) P.Tebt. 803,2 (τέλη β' αἰ. π.Χ.).
- ει>η : γ' αἰ. π.Χ. - β' αἰ. μ.Χ., π.χ. *χορήαν* P.S.I. 328,4 (257 π.Χ.), *Ἡρακλήον* P.S.I. 961,11 (176 μ.Χ.),
- η>ει : γ' αἰ. π.Χ. - γ' αἰ. μ.Χ., π.χ. *Τειμνίτει* (= Τη-) P.Eleph. 2,2A (285 π.Χ.), *σειμεῖα* P.Princ. 73,14 (γ' αἰ. μ.Χ.).
- ει>ι : γ' αἰ. π.Χ. - ζ' αἰ. μ.Χ., π.χ. *ἰμὶ* (= εἰμὶ) P.Mich. Zen. 29,12 (256 π.Χ.), *φαγῖν* P.Oxy. 1862,10 (ζ' αἰ. μ.Χ.).
- ι>ει : γ' αἰ. π.Χ. - ζ' αἰ. μ.Χ., π.χ. *νυνεῖ* P.S.I. 413,9 (259/7 π.Χ.), *καθεῖσαι* P.Oxy. 1862,15 (ζ' αἰ. μ.Χ.).
- οι>ο : γ' αἰ. π.Χ. - α' αἰ. μ.Χ., π.χ. *ποήσουσι* P.Petrie 3(a),6 (260 π.Χ.), *ποήσω* P.S.I. 903,33 (47 μ.Χ.).
- ο>οι : γ' - β' αἰ. π.Χ., π.χ. *ἀγνοεῖς* P.Cairo Zen. 59160,4 (255 π.Χ.), *χλοῖης* P.Tebt. 112,46 (112 π.Χ.).
- οι>οι : γ' αἰ. π.Χ., *ἱεροποῖαν* P.Petrie ii 11(2),2 (γ' αἰ. π.Χ.). Ἡ μεταβολὴ αὕτη ἀπαντᾷ εἰς λέξεις, αἱ ὅποια λήγουν εἰς -ποῖαν.
- οι>υ : γ' αἰ. π.Χ. - γ' αἰ. μ.Χ., π.χ. *ἡνυγμένων* P.Frankf. 3,19 (περίπου 213 π.Χ.), *χαίρης* P.Oxy. 2274,1 (γ' αἰ. μ.Χ.).
- υ>οι : γ' αἰ. π.Χ. - δ' αἰ. μ.Χ., π.χ. *ἀργυροπορτοῖμωνι* P.S.I. 551,1 (272 π.Χ.), *οἴστερον* P.Merton 92,10 (324 μ.Χ.).
- οι>ι : γ' - β' αἰ. π.Χ., π.χ. *Χίαχ* P.Petrie ii 4(6),19 (255 π.Χ.), *σι* (= σοι) U.P.Z. 53, 30 (161 π.Χ.).
- ι>οι : β' αἰ. π.Χ. - ζ' αἰ. μ.Χ., π.χ. *ἀσπερμοὶ* P.Tebt. 61(b),17 (118 π.Χ.), *οἶδον* P.Harris 154,4 (ζ' αἰ. μ.Χ.).
- οι>η : β' αἰ. π.Χ. - ζ' αἰ. μ.Χ., π.χ. *ἦνον* P.Par. 55(bis),11 (161 - 159 π.Χ.), *ἦνον* P.Harris 154,2 (ζ' αἰ. μ.Χ. [:]).
- η>οι : δ' αἰ. μ.Χ., π.χ. *τοῖς* (= τῆς) P.Merton 38,18 (μέσον δ' αἰ. μ.Χ.).
- οι>ει : α' - ζ' αἰ. μ.Χ., π.χ. *πεῖησον* P.Merton 63,14 (57 μ.Χ.), *εἰ γενέκες* (= οἱ γυναῖκες) P.Oxy. 1835,7 (τέλη ε' ἢ ἀρχὴ ζ' αἰ. μ.Χ.).
- υι>υ : γ' - α' αἰ. π.Χ., π.χ. *υὸς* P.Cairo Zen. 59332,8 (248 π.Χ.), *υῶν* SB 3725(d),4 (α' αἰ. π.Χ.).
- αυ>α : γ' αἰ. π.Χ. - ε' αἰ. μ.Χ., π.χ. *ἀτους* P.Hal. 1,130 (μέσον γ' αἰ. π.Χ.), *Ἀγούστων* P.Oxy. 1880,2 (427 μ.Χ.).
- α>αυ : γ' αἰ. π.Χ., π.χ. *ἀνωλία* P.Petrie ii 36(2),7 (γ' αἰ. π.Χ.).

- αυ** > **αου** : α' - δ' αἰ. μ.Χ., π.χ. *ἀουτο*(Ϝ) P.Mich. 123(v)V,13 (45/7 μ.Χ.), *Φλαουῖον* B.G.U. 405,1 (348 μ.Χ.).
- αυ** > **αου** : β' - δ' αἰ. μ.Χ., π.χ. *ταουτα* B.G.U. 615,7 (β' αἰ. μ.Χ.), *Φλαουῖον* P.Thead. 17,1 (332 μ.Χ.).
- αβ** > **αυ** : β' αἰ. π.Χ., π.χ. *ῥάνδους* U.P.Z. 12,32 (158 π.Χ.).
- αυ** > **αβ** : γ' - ζ' αἰ. μ.Χ., π.χ. *Φλαβῖον* P.S.I. 1254,18 (237 μ.Χ.), *Φλάβηρος* [ς] P.Oxy. 1901,58 (ζ' αἰ. μ.Χ.).
- ευ** > **ε** : γ' αἰ. π.Χ. - η' αἰ. μ.Χ., π.χ. *σκεοφύλακα* P.Petrie ii 13(10),5 (258 - 253 π.Χ.), *ἐμφυτετῶν* P.Lond. 1460,94 (περίπου 709 μ.Χ.).
- ευ** > **εου** : β' αἰ. π.Χ. - ζ' αἰ. μ.Χ., π.χ. *συνεονδοκῶ* O.Bodl. 363 (β' - α' αἰ. π.Χ.), *κεραμεους* (= -εὐς) P.Lond. 387,12 (ζ' - ζ' αἰ. μ.Χ.).
- ευ** > **εου** : α' - γ' αἰ. μ.Χ., π.χ. *ἀμφιβολουνοσι* (= -εῦσι) P.S.I. 901,13 (46 μ.Χ.), *Σευονήρου* P.Lipz. 10(ii),13 (240 μ.Χ.).
- ευ** > **υ** : γ' αἰ. π.Χ., π.χ. *ἱκετόνουσα* P.Artem. 9 (Wessely) (γ' αἰ. π.Χ.).
- εβ** > **ευ** ἢ **ευβ** : γ' - δ' αἰ. μ.Χ., π.χ. *ἐνδομήκοντα* P.Oxy. 1655(v),12 (γ' αἰ. μ.Χ.), *ἐνδομήκοντα* P.Princ. Roll. (i), 6 καὶ 8 (310/311 μ.Χ.).
- ευ** > **εβ** ἢ **ευβ** : δ' - η' αἰ. μ.Χ., π.χ. *προσαγορεύομε* P.Ross. - Georg. iii 10,6 (δ' - ε' αἰ. μ.Χ.), *οἰκουσκεβῇ* P.Lond. 1610,57 (709 μ.Χ.) : ἴσως ἡ ὀρθὴ γραφὴ εἶναι *οἰκον σκευή* (*οἰκουσκενὴ* ἐν LSJ).
- ου** > **ο** : γ' αἰ. π.Χ. - ζ' αἰ. μ.Χ., π.χ. *ον* (= οὖν) P.Mich. Zen. 29,11 (256 π.Χ.), *βοληθῆς* P.Lond. 1003,5 (562 μ.Χ.).
- ο** > **ου** : γ' αἰ. π.Χ. - δ' αἰ. μ.Χ., π.χ. *ουτι* (= οὔτι) P.Petrie ii 4(6),16 (255 π.Χ.), *βονήθιαν* P.Ross. - Georg. i 23,7 (δ' αἰ. μ.Χ.).

Εἰς τινὰς τῶν μεταβολῶν αὐτῶν δυνάμεθα νὰ προσδιορίσωμεν τὰ αὐτὰ αἷτια, ὥς ἐκεῖνα τῶν μεταβολῶν τῶν ἀπλῶν φωνηεντικῶν φθόγγων. Ὅπως δὲ ποτε ὁμως εἰς τὰς περισσοτέρας περιπτώσεις διακρίνομεν μονοφθογγικὴν ἀξίαν τῶν διφθόγγων, ἰδίᾳ ὅταν τὸ ὑποτελὲς φωνήεν εἶναι *ι*, εἰς ἄλλας δὲ συμφωνικὴν ἀξίαν τοῦ ὑποτελοῦς φωνήεντος *υ*. Ἡ τελευταία μεταβολὴ ἐμφανίζεται κατὰ τοὺς μετὰ Χριστὸν χρόνους, ἀμφότεραι δὲ αἱ μεταβολαὶ ἐπιβεβαιώνονται ἀπὸ τὴν φωνητικὴν τῆς νέας Ἑλληνικῆς. Εἶναι βέβαιον ὅτι ὠρισμέναι μεταβολαὶ ἐμφανίζονται ἐνωρίτερα τῆς περιόδου τῶν παπύρων, ὅπως πιστοποιεῖται ἀπὸ διαφοροὺς πηγὰς. Εἰς τὰς περιπτώσεις ὅπου μεταβολαὶ περιορίζονται χρονικῶς, δηλαδὴ ἀπαντοῦν μόνον εἰς τοὺς Πτολεμαϊκοὺς παπύρους ἢ μόνον εἰς τοὺς παπύρους τῆς μεταχριστιανικῆς περιόδου, τὰ αἷτια εἶναι ἰδιαιτέρας φύσεως. Περί τούτων θὰ γίνῃ λόγος κατωτέρω.

3) Μεταβολαὶ τῶν συμφωνητικῶν φθόγγων.

- β** > **π** : γ' - β' αἰ. π.Χ., π.χ. *κυπίους* (= *κυβίους*) P.Cairo Zen. 59066,11 (257 π.Χ.), *πασίλι(κ)ης* P.Tebt. 224 (108 π.Χ.).

- $\pi > \beta$: γ' αἰ. π.Χ. - ζ' αἰ. μ.Χ., π.χ. *βατανίους* P.Cairo Zen. 59066,12 (257 π.Χ.), *βαρέσχο[ν]* P.Iand. 17,7 (ζ' ἢ ζ' αἰ. μ.Χ.).
- γ : ἀποβολή γ μεταξύ φωνηέντων : γ' αἰ. π.Χ. - δ' αἰ. μ.Χ., π.χ. *ὀλίον* P. Petrie ii 2(1),16 (260 π.Χ.), *ἔγενεν* (= *ἐγείναυεν*) P.Berl. Zill. 12, 4 (γ' - δ' αἰ. μ.Χ.).
- γ : ἀνάπτυξις γ μεταξύ φωνηέντων : γ' - β' αἰ. π.Χ., π.χ. *γεγοργῆσαι* (= *γεωργῆσαι*) P.Gurob 16,4 (γ' αἰ. π.Χ.), *ἔγερά(ν)* P.Tebt. 823,9 (185 π.Χ.).
- $\gamma > \kappa$: α' - ζ' αἰ. μ.Χ.¹, π.χ. *κείτονος* P.Ryl. 160(b),2 (37 μ.Χ.), *κιμνός* (= *γυμνός*) P.Ross. - Georg. iv (σ. 100),7 (619 - 629 μ.Χ.).
- $\kappa > \gamma$: α' - ζ' αἰ. μ.Χ., π.χ. *τόγον* P.Princ. 142,6 καὶ 10-11 (περίπου 23 μ.Χ.), *οἰγωδομήν* (= *οἰκοδομήν*) P.Gron. 13,3 (ε' ἢ ζ' αἰ. μ.Χ.).
- $\kappa\nu > \gamma\nu$: γ' - β' αἰ. π.Χ., π.χ. *γναφάλλων* P.Lille ii 8,7 (γ' αἰ. π.Χ.), *γναφεὺς* P.Par. 59,10 (160 π.Χ.).
- γ ἀντὶ κ πρὸ τῶν φθόγγων $\beta, \delta, \lambda, \rho$: γ' αἰ. π.Χ. - γ' αἰ. μ.Χ., π.χ. *ἐγδημῆσαι* P.S.I. 438,4 (γ' αἰ. π.Χ.), *ἐγλαβέτω* P.S.I. 299,25 (τέλη γ' αἰ. μ.Χ.).
- γ : ἀποβολή τοῦ γ πρὸ τοῦ μ : β' αἰ. π.Χ. - β' αἰ. μ.Χ., π.χ. *τεταμένους* P. Tebt. 5,144 (118 π.Χ.), *βεβρεμένην* P.Berl. Zill. 10,4-5 (α' - β' αἰ. μ.Χ.).
- $\gamma\kappa > \gamma$: δ' αἰ. μ.Χ., π.χ. *ἀνάγη* P.Merton 38,22 (μέσον δ' αἰ. μ.Χ.).
- $\gamma\kappa > \kappa$: γ' αἰ. π.Χ. - β' αἰ. μ.Χ., *συνανάκασον* P.Petrie iii 32 (verso) II,4 (περίπου, 240 π.Χ.), *ἡρακάσαμεν* P.Amh. 133,12 (ἀρχὴ β' αἰ. μ.Χ.).
- $\kappa > \gamma\kappa$: δ' αἰ. μ.Χ., π.χ. *ἐνεγκα* P.Merton 92,4 (324 μ.Χ.).
- $\gamma\kappa > \kappa$: β' αἰ. π.Χ., π.χ. *μετήνεκα* P.Lond. 23,133 (158/7 π.Χ.).
- $\gamma\gamma > \gamma$: γ' - β' αἰ. π.Χ., π.χ. *ἀναγεῖλαι* P.Mich. Zen. 86,2-3 (γ' αἰ. π.Χ.), *συγε- νεῖ* P.Giss. 37(ii),21 (135 π.Χ.).
- $\delta > \xi$: γ' - ζ' αἰ. μ.Χ., π.χ. *ζειαβαλεῖν* (= *δια-*) P.Oxy. 1158,22 (γ' αἰ. μ.Χ.), *ἐνόϊζι* (= *ἐνώιδιον*) P.Got. 14,4 (ζ' αἰ. μ.Χ.).
- $\xi > \delta$: β' - ε' αἰ. μ.Χ., π.χ. *τραπεδείτη* (= *-ξίτη*) P.Warren 14,38 (β' αἰ. μ.Χ.), *ἐπιδητήση* SB 5173,16 (487 μ.Χ.).
- $\delta > \tau$: γ' αἰ. π.Χ. - η' αἰ. μ.Χ., π.χ. *ἐγὼ τὲ* (= *δὲ*) P.S.I. 407,5 (γ' αἰ. π.Χ.), *τοξαστὸς καὶ τετοξασμένος* P.Grenf. i 70,4-5 (η' αἰ. μ.Χ.).
- $\tau > \delta$: β' αἰ. π.Χ., - ζ' αἰ. μ.Χ., π.χ. *ἀποδισάτωι* (= *ἀποτεισάτω*) P.Rein. 11, 21 (111 π.Χ.), *ὥσδε* (= *ὥστε*) P.Grenf. i 58,11 (περίπου 561 μ.Χ.).
- $\sigma > \sigma\xi$ ἢ ξ πρὸ τοῦ μ καὶ β : γ' - α' αἰ. π.Χ., π.χ. *ζιμύρνης* P.S.I. 328,2 (258 π.Χ.), *δεσζμοῦ* P.Tebt. 120,70 (97 ἢ 64 π.Χ.).
- $\xi > \sigma\xi$ μεταξύ φωνηέντων : γ' αἰ. π.Χ. - δ' αἰ. μ.Χ., π.χ. *γνώρισκε* P.Cairo Zen. 59520,9 (γ' αἰ. π.Χ.), *ἀσφαλισζόμενοι* P.Oxy. 1033,13 (392 μ.Χ.).

1. Ἡ ἐναλλαγὴ τῶν φθόγγων γ καὶ κ εἰς τοὺς Πτολεμαϊκοὺς παπύρους περιορίζεται εἰς τινὰς μεμονωμένας λέξεις, αἱ ὁποῖαι παρουσιάζουν διπλοὺς τύπους. Βλ. E. M a y - s e r - H. S c h m o l l, *ἔνθ' ἄν.*, σσ. 143 - 4.

- ξ > σ : γ' αἰ. π.Χ. - α' αἰ. μ.Χ., π.χ. συνδιασώσιων (= -σώιζων) P.S.I. 361,21 (251 π.Χ.), μίσονος (= μελίζονος) P.Amh. 130,16 (70 μ.Χ.).
- ξ > κσ : β' αἰ. π.Χ. - γ' αἰ. μ.Χ., π.χ. ἐκσακόσιοι P.Tebt. 825(a),14 (176 π.Χ.[:]), ἐκπλέκεσε P.Mich. 211,5-6 (β' ἢ γ' αἰ. μ.Χ.).
- κσ > ξ : β' - δ' αἰ. μ.Χ., π.χ. ἐξυμφώνον (= ἐκ συμφώνον) P.Lond. 334,19 (116 μ.Χ.), ἐξῆς (= ἐκ σῆς) P.Lond. 244,23 (περίπου 346 μ.Χ.).
- κσ > κξ : γ' - β' αἰ. π.Χ., π.χ. ἐξσπασθέντα (= ἐκσπασθέντα) P.S.A. Athen. 8,3-4 (γ' ἢ ἀρχὴ β' αἰ. π.Χ.).
- ξ > κξ : γ' αἰ. π.Χ. - ζ' αἰ. μ.Χ., π.χ. δόκξημι SB 9302,13 (γ' αἰ. π.Χ.), ἐκξορκισμός P.Iand. 6,9 (ε' - ζ' αἰ. μ.Χ.).
- ξ > ξσ : β' αἰ. π.Χ. - β' αἰ. μ.Χ., π.χ. [Ἀλε]ξσανδρεὺς O.G.I. 102,10 (181 - 146 π.Χ.), πράξσω B.G.U. 602,10 (β' αἰ. μ.Χ.).
- ψ > πσ : γ' αἰ. π.Χ. - α' αἰ. μ.Χ., π.χ. Τμοννπσωβόθει P.Eleph. 19,12 (223 π.Χ.), γύπσος SB 8030,11 καὶ 31-2 (47 μ.Χ.).
- πσ > ψ : β' αἰ. μ.Χ., π.χ. ἐψάταις (= ἐπσάταις ἀντὶ ἐπιστάταις) P.Mich. 204,4 (127 μ.Χ.).
- ψ > ψσ : α' αἰ. μ.Χ., π.χ. ψσελίων P.Mich. 343,4 (54/5 μ.Χ.).
- μψ > μσ : α' - β' αἰ. μ.Χ., πέμσας P.Fay 170,3 (100 μ.Χ.), πέμσον B.G.U. 612,8-9 (β' αἰ. μ.Χ.).
- λ > ρ : α' αἰ. π.Χ. - ε' αἰ. μ.Χ., π.χ. ἀρμυρίδος B.G.U. 1815,12 (61 π.Χ.), καμήρον, ναῦρον (= καμήλων, ναῦλον) P.Oxy. 1871,6 (ε' αἰ. μ.Χ.).
- ρ > λ : γ' αἰ. π.Χ. - γ' αἰ. μ.Χ., π.χ. ταλιχηρός P.Petrie iii 58(a),2 (γ' αἰ. π.Χ.), ἀλούρας P.Ross. - Georg. iii 1,10 καὶ 20 (270 μ.Χ.).
- λ : ἀποβολὴ τοῦ λ πρὸ τῶν δασέων : γ' αἰ. π.Χ. - γ' αἰ. μ.Χ., π.χ. ἀδε(λ)φός P.Cairo Zen. 59218,9 (254 π.Χ.), ἡ(λ)θας SB 6262,10 (γ' αἰ. μ.Χ.).
- ρ : ἀποβολὴ τοῦ ρ μετὰ τὸ σύμπλεγμα σφ : β' αἰ. π.Χ. - β' αἰ. μ.Χ., π.χ. σφαγῖδος P.Tebt. 164,12 (101 π.Χ.), συνσφαγιῶ B.G.U. 86,44 (155 μ.Χ.).
- ν > μ πρὸ χειλικῶν : γ' αἰ. π.Χ. - δ' αἰ. μ.Χ., π.χ. τῶμ πνυιδίων P.Merton 4,3 (γ' αἰ. π.Χ.), ἔχιμ μαι (= ἔχειν με) P.Princ. 79,6 (326 μ.Χ.).
- ν : ἀποβολὴ τοῦ ν πρὸ τῶν ὀδοντικῶν : δ' αἰ. π.Χ. - ζ' αἰ. μ.Χ., π.χ. τή(ν) δίκην P.Artem. 13 (δ' αἰ. π.Χ.), ἐλθό(ν)τα P.Ross. - Georg. iii 19,3 (ζ' - ζ' αἰ. μ.Χ.).
- ν : ἀφομοίωσις τοῦ ν μετὰ τῶν οὐρανικῶν : γ' - β' αἰ. π.Χ., π.χ. ἐπιτιμῶμεγ γὰρ P.S.A. Athen. 1,3 (257 π.Χ.), ν[ε]γ [γ]ε P.Lond. 42,18 (172 π.Χ.). Πρβλ. τυγχάνει P.Artem. 11 (δ' αἰ. π.Χ.), ἀνακαζώμεθα P.S.I. 1354,4 (γ' αἰ. π.Χ.), ἐπάνανκον B.G.U. 50,13 (115 μ.Χ.).
- ν : διατήρησις τοῦ ν πρὸ τῶν οὐρανικῶν : β' αἰ. π.Χ. - β' αἰ. μ.Χ., π.χ. συνχωρῶ P.Mich. 182,3 (182 π.Χ.), ἐνγίοις (= ἐγγύοις) P.S.I. 221,22 (β' αἰ. μ.Χ.).
- ν : ἀποβολὴ τοῦ ἐνρίνου φθόγγου πρὸ τῶν οὐρανικῶν : δ' αἰ. π.Χ. - γ' αἰ. μ.Χ., τυχάνοι P.Artem. 8 (δ' αἰ. π.Χ.), ἐντυχάνω P.Lond. i (σ. 107),

690 (γ' αἰ. μ.Χ.). Καθ' ὅμοιον τρόπον οἱ ἐνρινοὶ φθόγγοι ἀποβάλλονται πρὸ τῶν ὀδοντικῶν καὶ χειλικῶν. Τοῦτο ἐλέγχεται μετὰ βεβαιότητος εἰς τοὺς Πτολεμαϊκοὺς παπύρους.

ν : ἀποβολὴ τοῦ ν πρὸ τοῦ σ : ζ' αἰ. μ.Χ., π.χ. ἐσμέ<ν> σοι P.Princ. 120,6 (ζ' αἰ. μ.Χ.), ἀλλὰ σὺνστοιχοὶ B.G.U. 1205,9 (28 π.Χ.).

σ > σσ πρὸ τῶν στιγμαίων κλειστῶν φθόγγων π καὶ τ : γ' αἰ. π.Χ. - ε' αἰ. μ.Χ., π.χ. κατέσπαρκεν P.Rev. 42,16 (258 π.Χ.), ἕκαστον P.Ross. - Georg. iii 10,18 (δ' - ε' αἰ. μ.Χ.).

σ : ἀποβολὴ τοῦ σ πρὸ τῶν ὀδοντικῶν : γ' αἰ. π.Χ. - δ' αἰ. μ.Χ., π.χ. ἔσε' σ' θαι P.Petrie ii 45(i), 17 (246 π.Χ.), κελεν<σ>θεῖσι P.Oxy. 87,8 - 9 (342 μ.Χ.).

σ : ἀποβολὴ τοῦ σ πρὸ τῶν ὑγρῶν καὶ ἐνρίνων : γ' αἰ. π.Χ. - ζ' αἰ. μ.Χ., π.χ. προ<ς> λύπας P.Petrie ii 50,4 (περίπου 300 π.Χ.), ὁ δέσποτη<ς> μου P.Princ. 137,1 (ε' ἢ ζ' αἰ. μ.Χ.).

θ > τ : β' αἰ. π.Χ. - ζ' αἰ. μ.Χ., π.χ. τέσθαι P.Tebt. 5,225 (118 π.Χ.), ἀπεστάλται (= -λθαι) P.Ross. - Georg. v 9,4 (ζ' αἰ. μ.Χ.).

τ > θ : β' αἰ. π.Χ. - γ' αἰ. μ.Χ., π.χ. ἐπέισθαι (= ἐπίστασθαι) P.Tebt. 823,20 (185 π.Χ.), καθαρθία P.Lond. 1164(h), 17 (212 μ.Χ.).

φ > π : γ' αἰ. π.Χ. - γ' αἰ. μ.Χ., π.χ. μελανπαῖοι (= μελανοφαῖοι) P.Cairo Zen. 59645,12 (γ' αἰ. π.Χ.), κωφῶ (= κωφῶ) P.Ross. - Georg. iii 3,11 (γ' αἰ. μ.Χ.).

π > φ : α' - ζ' αἰ. μ.Χ., π.χ. φεντακοσίας P.Mich. 325,24 (47 μ.Χ.), σαφονίων P.Oxy. 1924,4 (ε' ἢ ζ' αἰ. μ.Χ.). Δὲν ὑπάρχει βεβαία ἔνδειξις περὶ παραστάσεως τοῦ π διὰ τοῦ φ εἰς τοὺς Πτολεμαϊκοὺς παπύρους (βλ. E. M a y s e r - H. S c h m o l l, ἐνθ' ἂν., σ. 145).

χ > κ : β' αἰ. π.Χ. - γ' αἰ. μ.Χ., π.χ. ἐνεδέκεται (= ἐνεδέχετο) P.Lond. 17,44 (162 π.Χ.), κιτώνιον P.Tebt. 421,5 (γ' αἰ. μ.Χ.).

κ > χ : γ' αἰ. π.Χ. - ζ' αἰ. μ.Χ., π.χ. Σαράπιδος χαῖ (= καὶ) Ἴσδος (sic) SB 2136 (γ' αἰ. π.Χ.), χεδρίας P.Oxy. 1924,5 (ε' ἢ ζ' αἰ. μ.Χ.).

χ + δασεῖ > κ + δασεῖ : γ' αἰ. π.Χ. - β' αἰ. μ.Χ., π.χ. διεξακθῇ P.Tebt. 703,49 (τέλη γ' αἰ. π.Χ.), ἀκθῆναι B.G.U. 22,35 (114 μ.Χ.).

σ + δασεῖ > σ + ψιλῶ : γ' αἰ. π.Χ. - ζ' αἰ. μ.Χ. π.χ. ἀ[νάγ]εσται (= -σθαι) P.Petrie ii 13(19), 10 (περίπου 255 π.Χ.), τῆς τείας (= τῆς θείας) P.Cairo Masp. 67340(v), 44 (ζ' αἰ. μ.Χ.).

σ + ψιλῶ > σ + δασεῖ, οὕτω στ > σθ : γ' αἰ. π.Χ. - β' αἰ. μ.Χ., π.χ. ἐξέσθω P.Rev. 76,5 (259 π.Χ.), τῆς θειμῆς (= τῆς τιμῆς) P.Oxy. 1482,11 (β' αἰ. μ.Χ.). Τοιοῦτοτρόπως καὶ τὰ συμπλέγματα σκ καὶ σπ τρέπονται εἰς σχ καὶ σφ ἀντιστοίχως. Ἡ τροπὴ αὕτη πιστοποιεῖται εἰς τοὺς Πτολεμαϊκοὺς παπύρους (βλ. E. M a y s e r - H. S c h m o l l, ἐνθ' ἂν., σσ. 153 - 4).

Τὸ ἐνδιαφέρον συμπέρασμα, τὸ ὁποῖον προκύπτει ἐκ τῆς μελέτης τῆς φωνητικῆς τῶν παπύρων, εἶναι ὅτι ἡ νέα Ἑλληνικὴ (ἡ κοινὴ λαλουμένη καὶ

τινες διάλεκτοι) ἔχει διατηρήσει ἐν πολλοῖς τὴν φωνητικὴν αὐτήν. Ἡ ἀρχαία Ἑλληνικὴ διακρίνεται διὰ τὸ πλούσιον φωνηεντικὸν σύστημα τοῦτο ἀπλοποιεῖται ἐν συνεχείᾳ μὲ τὴν σύμπτωσιν διαφόρων φωνηεντικῶν φθόγων εἰς τὸν αὐτὸν καὶ τὴν τροπὴν τῶν διφθόγγων εἰς μονοφθόγγους. Ἐξ ἄλλου δὲ αἱ τροπαὶ τῶν συμφωνητικῶν φθόγγων δὲν ἔλαβον μεγάλην ἔκτασιν. Τὸ θέμα εἶναι τώρα πῶς ἐξηγεῖται ἡ μεγάλη ποικιλία τῶν μεταβολῶν, τὰς ὁποίας βλέπομεν εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν παπύρων. Πρέπει αἱ μεταβολαὶ αὐταὶ νὰ συνδεθοῦν μὲ τὴν φυσικὴν ἐξέλιξιν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης ἢ εἶναι ἀποτελέσματα ἐπίδρασεως διγλωσσίας; — δέον νὰ ληφθῇ σοβαρῶς ὑπ' ὄψιν ὅτι τὰ παπυρικὰ κείμενα ἐγράφησαν εἰς χώραν, εἰς τὴν ὁποίαν ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα ἦτο ξένη. Δυνάμεθα λοιπὸν νὰ δεχθῶμεν μὲ βάσιν τὴν γλῶσσαν τῶν παπύρων τὴν ἐπίδρασιν τῆς Αἰγυπτιακῆς ἐπὶ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης; Τὸ γεγονός ἀπλῶς τῆς διγλωσσίας ἔχει ὑποχρεώσει ὠρισμένους μελετητὰς νὰ παραδεχθοῦν τοιαύτην ἐπίδρασιν¹. Συγκεκριμένως εἰς τὴν διγλωσσίαν ἀποδίδουν τὴν ἐναλλαγὴν τῶν ἡχηρῶν καὶ ἀήχων κλειστῶν φθόγγων (β//π), τῶν δασέων καὶ ψιλῶν (φ//π), τῶν ὕρῶν (λ//ρ), τῶν φατνιακῶν (σ//ξ), καὶ τῶν φωνηεντικῶν συμπλεγμάτων ὅπως οἰ// (υ, ο, εἰ, η, ι), αὐ// (α, αου), εὐ// (ε, εου). Φαίνεται δικαιολογημένη ἡ θεωρία, βάσει τῆς ὁποίας ἐρμηνεύονται ὡς ὀφειλόμενα εἰς ἐπίδρασιν τῆς Αἰγυπτιακῆς γλώσσης τὰ φωνητικὰ φαινόμενα, τὰ ὁποῖα δὲν ἀπαντοῦν παραλλήλως καὶ εἰς περιοχὰς ἐκτὸς τῆς Αἰγύπτου. Πρὸς τοῦτοις αἱ φωνητικαὶ μεταβολαί, αἱ ὁποῖαι περιορίζονται χρονικῶς ἢ τεκμηριώνονται ἀπὸ παραδείγματα ἰδιαζούσης μορφῆς ἢ ἐν τέλει εἶναι ξένα πρὸς τὸν χαρακτήρα τῆς ἐξελίξεως τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, πρέπει νὰ ἐρμηνευθοῦν μὲ βάσιν τὴν Αἰγυπτιακὴν γλῶσσαν. Ὅπωςδὴποτε ὅμως αἱ ἀνωτέρω περιπτώσεις δὲν ἀνάγονται ὅλα εἰς τὰς προϋποθέσεις αὐτάς.

Εἰς τὰς περιπτώσεις ὅπου γίνεται δεκτὴ ἡ ἐπίδρασις τῆς Αἰγυπτιακῆς γλώσσης τὸ ἐρώτημα εἶναι, ποίαν μορφήν ἔχει ἡ ἐπίδρασις αὕτη. Τὰ παπυρικὰ κείμενα δεικνύουν εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ὅτι ἐπίδρασις ἐκ τῆς Αἰγυπτιακῆς γλώσσης παρουσιάζεται κατ' ἐξοχὴν, ὅπου οἱ φθόγγοι τῆς γλώσσης αὐτῆς δὲν ἀνταποκρίνονται πρὸς τοὺς ἀντιστοίχους φθόγγους τῆς Ἑλληνικῆς. Κατὰ συνέπειαν προκύπτει σύγχυσις τῶν ποικίλων φθόγγων, τὴν ὁποίαν προδίδει ἡ συχνὴ ἐναλλαγὴ τῶν γραμμάτων. Τοιαύτη ἐπίδρασις

1. Ἡ ἐπίδρασις τῆς Αἰγυπτιακῆς γλώσσης ἐπὶ τῆς γλώσσης τῶν Ἑλληνικῶν παπύρων ἔχει ὑπερτιμηθῇ ὑπὸ τινῶν μελετητῶν, ὅπως ἐπὶ παραδείγματι ὑπὸ τοῦ Calderini εἰς τὴν ἐργασίαν του *Manuale di Papyrologica Antica*, σσ. 106 - 7, καὶ ὑπὸ τοῦ Vergote εἰς τὸ ἄρθρον του «Grec biblique» ἐν *Dict. de la Bible*, Suppl. viii, 1938. Ἄλλοι μελετηταί, ὅπως ὁ Salonijs καὶ ὁ Schubart εἰς τὴν ἐξέτασιν τῆς γλώσσης τῶν παπύρων ἔχουν ἀποκλείσει πᾶν παπυρικὸν ἔγγραφον, τὸ ὁποῖον δεικνύει ξένην ἐπίδρασιν, διότι, κατὰ τὴν γνώμην των, τοῦτο δὲν ἀντικατοπτρίζει τὸν ἀληθὴ χαρακτήρα τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης.

φαίνεται σαφώς εις ἔγγραφα γεγραμμένα ὑπὸ Αἰγυπτίων, ὅπως εἶναι τὰ εἰς τὴν δημοτικὴν - Ἑλληνικὴν συμβόλαια ἐκ τῆς Σοκνοπαίου Νήσου (βλ. P.Ryl. 160-160d, B.G.U. 713, 854, 910, 912, κτλ.), πολλὰ ἔγγραφα - συμβόλαια ἐκ τῆς Τεβτύνεως (βλ. P.Mich. 249 - 356), πάντα προδίδοντα Αἰγυπτιακὸν ὑπόστρωμα, καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ διγλωσσία ἦτο κοινὴ μεταξὺ τῶν Αἰγυπτίων. Ἐπιδράσις ἐκ τῆς Αἰγυπτιακῆς γλώσσης φαίνεται πρὸς τοῦτοις εἰς τὰς ιδιωτικὰς ἐπιστολάς, τῶν ὁποίων ὁ ἀποστολεὺς ἔχει σχέσεις πρὸς Αἰγυπτίους ἢ εἶναι ὁ ἴδιος Αἰγύπτιος. Τοιαῦται ἐπιστολαὶ περιέχονται εἰς τὴν ἀλληλογραφίαν τοῦ Λουκίου Βελλήνου Γεμέλλου (P.Fay. 110-120). Τοῦ αὐτοῦ χαρακτήρος εἶναι καὶ ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Κάορ (P.Lond. 417 = P.Abin. 32). Ἐπιδράσεις ἐκ τῆς διγλωσσίας εὐρίσκει κανεὶς ἐπίσης εἰς ἐπιστολάς, τῶν ὁποίων οἱ ἀποστολεῖς φέρουν Ἑλληνικὰ ὀνόματα: βλ. B.G.U. 523, P.Oxy. 1684, 1761, P.Merton 38, κτλ. Ἄλλα ἔγγραφα, ὅπως ἀναφοραί, λογαριασμοί, ἀποδείξεις, κατάλογοι, κτλ. παρουσιάζουν ἐπ' εὐκαιρίᾳ φωνητικὰς ἐξελίξεις, αἱ ὁποῖαι εἶναι ξέναι πρὸς τὸν χαρακτήρα τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης. Βλ. π.χ. P.Princ. 141, W.O. 6 καὶ 1055, P.S.I. 36 καὶ 43, P.Oxy. 1440, 1989, κτλ., P.Flor. 1, B.G.U. 9, SB 5761, κτλ.

Ἐὰν συγκρίνωμεν τὰς ἐκ τῆς διγλωσσίας ἐπιδράσεις εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν παπύρων, θὰ ἴδωμεν ὅτι ἀνάλογα φαινόμενα παρατηροῦνται εἰς παρομοίας περιπτώσεις. Αἱ ἐπιδράσεις αὗται παρουσιάζονται συνοπτικῶς ὑπὸ τὰς ἑξῆς μορφάς: (α) Ἀδυναμία εἰς τὴν διαφοροποίησιν τῶν φθόγγων, (β) ἐπιπολαία διαφοροποίησις τῶν φθόγγων, (γ) παρερμηνεία σχετικῶν φαινομένων, (δ) ἀντικατάστασις φθόγγων. Ἐκ τούτων ἡ πρώτη κυρίως κατηγορία πιστοποιεῖται εἰς τοὺς παπύρους τῆς Ἑλληνορωμαϊκῆς περιόδου, τῶν ὁποίων ἡ φωνητικὴ δομὴ, ἂν καὶ βασικῶς εἶναι ἡ τῆς συγχρόνου «Κοινῆς» Ἑλληνικῆς, παρουσιάζει δείγματα ἐπιδράσεως τῆς διγλωσσίας, δηλαδὴ τῆς χρήσεως δύο γλωσσῶν, τῆς τε Ἑλληνικῆς καὶ τῆς Αἰγυπτιακῆς.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Γ. ΜΑΝΔΗΛΑΡΑΣ